Anna PANKIEWICZ-GAŁĄZKA

INSTRUMENTY POPRAWY JAKOŚCI PORTFELA KREDYTOWEGO BANKU KOMERCYJNEGO

W procesie optymalizacji dążeń do osiągnięcia maksymalnego zysku i minimalizacji ryzyka bankowego, zarządzający bankiem dokonują szczegółowej analizy poszczególnych obszarów działalności banku obarczonych ryzykiem. Szczególną rolę przypisuje się ryzyku kredytowemu. Jest ono właściwe tylko bankom, gdyż tylko banki mogą udzielać kredytów. Ryzyko kredytowe możemy podzielić na aktywne ryzyko kredytowe – związane z możliwością niespłacenia w terminie rat kredytu i odsetek, a nawet całego zadłużenia oraz pasywne ryzyko kredytowe związane z odmiennym ukształtowaniem się pasywów będących źródłem działalności kredytowej[1].

Prawidłowe zidentyfikowanie ryzyka kredytowego, właściwego indywidualnym decyzjom kredytowym pozwala na bieżące monitorowanie szczególnie zagrożonych obszarów działalności kredytobiorcy. Wewnętrzna polityka banku określa, jak duże ryzyko bank jest w stanie zaakceptować przy angażowaniu swoich własnych i otrzymanych od innych osób środków pieniężnych[2].

Należności banku obejmują należności z tytułu udzielonych kredytów, pożyczek pieniężnych, gwarancji, a także wierzytelności wynikające z działań przestępczych, np. niedozwolone zadłużenia w rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym. Mają one swoje odzwierciedlenie zarówno w księgach banku, jak i w ewidencji pozabilansowej.

---

[1] Patrz: **D. Daniluk**, Regulacje i nadzór bankowy w Polsce, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1996.

[2] W celu zapewnienia bezpieczeństwa gromadzonych wkładów oszczędnościowych i lokat banki równoważą skutki ryzyka wynikające z ich działalności przez tworzenie i utrzymywanie rezerw celowych. Zarządzenie nr 13/94 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 10 grudnia 1994 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków.

Zgodnie z wytycznymi Narodowego Banku Polskiego[3] banki klasyfikują swoje należności na następujące kategorie:

– należności normalne,
– należności poniżej standardu,
– należności wątpliwe,
– należności stracone.

Dokonując klasyfikacji do jednej z powyższych grup ryzyka, bank uwzględnia zarówno czynniki związane z terminową obsługą zadłużenia, jak i sytuacją ekonomiczno-finansową dłużnika.

Należności normalne to takie, które są obsługiwane prawidłowo, a sytuacja finansowa dłużnika nie budzi obaw, oraz posiadające gwarancje bądź poręczenia Skarbu Państwa lub Narodowego Banku Polskiego do wysokości zabezpieczenia, bez względu na faktyczną sytuację ekonomiczno-finansową kredytobiorcy.

Należności poniżej standardu – nie są obsługiwane od miesiąca, ale nie dłużej niż 3 miesiące, lub sytuacja ekonomiczno-finansowa dłużnika może stanowić zagrożenie terminowej spłaty należności.

Należności wątpliwe, to takie, w przypadku których opóźnienie w spłacie wynosi powyżej 3 miesięcy i nie dłużej niż 6 miesięcy lub sytuacja ekonomiczno-finansowa dłużnika ulega znacznemu pogorszeniu, a zwłaszcza gdy ponoszone straty naruszają fundusz statutowy, udziałowy, kapitał akcyjny lub zakładowy.

Należności stracone – opóźnienie w spłacie jest dłuższe niż 6 miesięcy lub dłużnik postawiony został w stan upadłości, likwidacji, wobec którego bank wszczął postępowanie egzekucyjne lub realizuje zabezpieczenia w innym trybie, dłużnik kwestionuje należność na drodze postępowania sądowego, miejsce pobytu dłużnika jest nieznane, a jego majątek nie został ujawniony a także należności od dłużników, których sytuacja ekonomiczno-finansowa pogorszyła się w sposób nieodwracalnie uniemożliwiający spłacenie długu.

We wszystkich powyższych przypadkach wystarczy, by ziścił się chociaż jeden z przewidzianych warunków (np. opóźnienie w spłacie), aby należność została przekwalifikowana do wyższej grupy ryzyka, pomimo że sytuacja finansowa dłużnika będzie bardzo dobra. I odwrotnie – pogorszenie sytuacji ekonomicznej kredytobiorcy, pomimo terminowej obsługi zadłużenia, jest też podstawą obniżenia jakości należności, a nawet wypowiedzenia kredytu przed terminem.

Nawet najbardziej ostrożne postępowanie banku nie wyeliminuje w całości możliwości wystąpienia trudności w spłacie zadłużenia przez kredytobiorcę. Stąd banki stają nie tylko wobec problemu przeciwdziałania powstawaniu trudnych kredytów, ale także muszą sobie radzić z właściwym zarządzaniem powstałymi już trudnymi kredytami.

[3] Załącznik nr 1 do zarządzenia nr 13/94 Prezesa NBP z dnia 10 grudnia 1994 r.

Przyczyny powstawania trudnych kredytów leżą zarówno po stronie kredytodawcy, jak i kredytobiorcy, a nawet poza ich zasięgiem[4].

Bank może popełnić błędy skutkujące powstaniem i pozostawaniem w portfelu kredytowym złego długu nie tylko w chwili udzielania kredytu, ale także w okresie kredytowania, a w ostateczności także w procesie windykacji należności.

Do przyczyn leżących po stronie banku można zaliczyć przede wszystkim:

1) dążenie do szybkiego wzrostu akcji kredytowej, sprzyjające ukierunkowaniu pracowników na ilość, a nie na jakość udzielanych kredytów,

2) niewłaściwa analiza wniosku kredytowego – cały czas zwraca się przede wszystkim uwagę na prawidłowy poziom wskaźników finansowych przedsiębiorstw, znacznie mniejszą uwagę zwracając na analizy „niemierzalych" liczbą obszarów działalności przedsiębiorstwa, jak analiza zarządzania, analiza branżowa, analiza marketingowa,

3) wykorzystywanie selektywnie wybranych przez kredytobiorców informacji przekazywanych bankowi, zniekształcających faktyczną sytuację przedsiębiorstwa,

4) niedopasowanie wysokości kredytu i terminów płatności do rzeczywistych możliwości kredytobiorcy,

5) wadliwie ustanawiane zabezpieczenia zarówno co do jakości przyjmowanych zabezpieczeń, jak i możliwości ich skutecznej realizacji,

6) niewystarczający monitoring udzielonych kredytów,

7) wybór niewłaściwych metod odzyskania kredytu przez podejmowanie działań restrukturyzacyjnych, które nie mają szans powodzenia, czy też odkładanie w czasie decyzji o natychmiastowej wymagalności kredytu i realizacji posiadanych zabezpieczeń,

8) brak sankcji wobec osób podejmujących decyzje skutkujące obniżaniem się jakości portfela kredytowego banku.

Do przyczyn leżących po stronie kredytobiorcy należy zaliczyć:

1) niewłaściwe zarządzanie firmą (niekompetencja, przeciążenie kadry kierowniczej),
2) nieefektywna struktura przedsiębiorstwa,
3) przeinwestowanie,
4) ograniczenia finansowe,
5) niedostosowanie do zmian w otoczeniu,
6) mała konkurencyjność,
7) działania zmierzające do wyłudzenia kredytu.

Wszystkie powyżej wymienione czynniki ryzyka po zidentyfikowaniu można próbować ograniczyć lub wyeliminować. Istnieje jeszcze grupa czynników zewnę-

[4] Patrz: **W. Grabczan**, Jak przezwyciężać trudne kredyty, Twigger SA, Warszawa 1994; **S. Lachowski**: Restrukturyzacja portfela kredytów trudnych banku komercyjnego w okresie transformacji. Studium przypadku: Powszechny Bank Kredytowy w Łodzi, Bank i Kredyt 1995, nr 5.

trznych, znajdujących się poza zasięgiem oddziaływania banku i kredytobiorcy, mająca jednak wpływ na ich funkcjonowanie:

1) zmiany w obowiązujących przepisach prawnych,
2) inflacja,
3) polityka państwa wobec poszczególnych sektorów gospodarki,
4) rozwój techniki i technologii,
5) zmiany preferencji odbiorców produktów i usług,
6) zmiany systemowe gospodarki,
7) zdarzenia losowe.

Profesjonalny monitoring oraz bieżąca ocena jakości portfela należności pozwala na wczesne wykrywanie kredytów, których płatność może być zagrożona i przygotowanie się do podjęcia przez bank właściwych działań. Decyzje banku mogą iść w dwóch kierunkach: pomoc kredytobiorcy w celu polepszenia jego sytuacji finansowej i dalszej samodzielnej spłaty zadłużenia albo realizacja posiadanych zabezpieczeń. Determinantą wyboru jest maksymalizacja zwrotu lub minimalizacja strat zaangażowanych przez bank środków pieniężnych. W stosunku do należności w drugiej i trzeciej grupie dąży się do restrukturyzacji zadłużenia i sanacji kredytobiorcy, aby w przyszłości odzyskać dług i przesunąć kredytobiorcę do grupy należności prawidłowych. Należności czwartej grupy podlegają windykacji.

Ponieważ złe długi nie są jednostkowymi problemami, stanowią często dwucyfrowy odsetek portfela kredytowego, banki powołują specjalne jednostki, które zajmują się zarządzaniem tymi długami. Po przekazaniu kredytu z pionu kredytów normalnych do pionu kredytów trudnych następuje proces wyboru najkorzystniejszej dla banku procedury odzyskania należności. Bank ma do dyspozycji następujące instrumenty:

1) udzielenie dłużnikowi nowych kredytów, pożyczek, gwarancji,
2) renegocjowanie dotychczasowych warunków umowy,
3) bankowe postępowanie ugodowe,
4) układ sądowy,
5) zamiana części lub całości zadłużenia na akcje lub udziały,
6) sprzedaż wierzytelności,
7) realizacja zabezpieczeń poza egzekucją,
8) wszczęcie postępowania egzekucyjnego,
9) wszczęcie postępowania upadłościowego,
10) umorzenie części lub całości zadłużenia,
11) spisanie w straty bez umorzenia.

Udzielenie dłużnikowi nowego kredytu lub zamiana dotychczasowego zadłużenia na nowy kredyt (tzw. rolowanie) w większości przypadków jest tylko odsunięciem w czasie momentu, w którym bank będzie musiał podjąć decyzję o bardziej radykalnych działaniach wobec dłużnika.

Działania związane z renegocjowaniem warunków umowy kredytowej niezależnie od ich formy (porozumienie, układ, ugoda) mogą dotyczyć części zadłużenia, która

jest już wymagalna oraz zadłużenia, którego termin płatności jeszcze nie nastąpił. Mogą dotyczyć obowiązującej umowy kredytowej lub umowy, która już przestała wiązać strony i wówczas powinno się mówić już o warunkach spłaty zadłużenia w windykacji.

Zawarcie z dłużnikiem porozumienia określającego nowe warunki spłaty zadłużenia może dotyczyć:

1) odroczenia terminów płatności rat odsetek lub kapitału albo odsetek i kapitału,
2) rozłożeniu w czasie spłaty odsetek lub kapitału albo odsetek i kapitału,
3) obniżenia oprocentowania,
4) odstąpienia od naliczania odsetek w określonym czasie od całości lub części zadłużenia,
5) zmianie kolejności zaliczania wpłat,
6) kapitalizowania odsetek,
7) umorzenia części zadłużenia,
8) wzmocnienia lub rezygnacji z posiadanych zabezpieczeń.

Odroczenie terminu płatności rat może dotyczyć kapitału lub/i odsetek w sytuacji, gdy wyznaczone w umowie terminy są zagrożone. Dla należności już wymagalnych można ustalić nowe terminy.

Rozłożenie w czasie spłaty kapitału lub/i odsetek dotyczy płatności przeterminowanych. Często zachodzi, gdy dłużnik równolegle obsługuje prawidłowo kolejne raty, a bank godzi się na spłacanie zaległych płatności w terminie późniejszym.

Obniżenie oprocentowania może dotyczyć kapitału, który ma być obsługiwany prawidłowo, kapitału już przeterminowanego, dla którego liczy się odsetki przeterminowane w podwyższonej wysokości (umowne przeterminowane lub ustawowe) oraz odsetek liczonych od odsetek wchodzących w skład należności głównej wskazanej w wyciągu z ksiąg banku (wcześniej nie można liczyć odsetek od odsetek). Obniżenie oprocentowania to rezygnacja z wyższych dochodów, których jednak bank i tak by nie mógł osiągnąć, a w zamian otrzyma mniejsze, ale realne niższe dochody. Niekiedy banki dokonują także przeliczenia dotychczas naliczonych odsetek według nowej niższej punktacji.

Odstąpienie od naliczania oprocentowania w określonym czasie od całości lub części zadłużenia powoduje ustalenie na niezmiennym poziomie zadłużenia (całego lub np. z tytułu niespłaconego kapitału), które jest obsługiwane na nowych lub dotychczasowych warunkach i po osiągnięciu przez dłużnika określonych zdolności płatniczych może zostać ponownie oprocentowane.

Zmiana kolejności zaliczania wpłat jest korzystna, gdy oprocentowanie liczone jest od bieżącego zadłużenia, a zgodnie z warunkami umowy kredytowej bank w pierwszej kolejności zaspokaja należności odsetkowe. Wówczas zmiana kolejności zaliczania wpłat w powiązaniu z ustępstwami dotyczącymi terminów lub wysokości płaconych odsetek umożliwia szybszą obsługę długu, szczególnie jeśli odsetki, które czekają na spłatę, nie podlegają oprocentowaniu.

Kapitalizacja odsetek zwiększa należność z tytułu należnego kapitału i właściwie umożliwia liczenie odsetek od odsetek, ale pozwala także dotrzymywać przewidzianych terminów płatności dla kapitału i doliczanych należnych odsetek. Umorzenie części zadłużenia jest decyzją nieodwracalną w skutkach i powoduje, że bank dobrowolnie rezygnuje z części należnych mu pieniędzy. Jest to decyzja szczególnie trudna, gdy dotyczy umorzenia zaangażowanego kapitału. Bank także nie będzie mógł w przyszłości dochodzić umorzonej należności.

Renegocjacje umowy pozwalają także na wzmocnienie dotychczas posiadanych zabezpieczeń, co jest szczególnie korzystne w sytuacji obniżenia wartości przedmiotu zabezpieczenia pierwotnego lub gdy przy zawieraniu umowy kredytowej zabezpieczenia zostały ustanowione nieskutecznie. Bank może także zrezygnować z posiadanych zabezpieczeń w zamian za ustanowienie innych, dających nie mniejszą gwarancję zwrotności zadłużenia przy realizacji zabezpieczenia. Bank może także podpisać porozumienie z poręczycielem, zwalniając go ze zobowiązania wobec banku po zapłacie zadłużenia na nowych warunkach lub po spłacie tylko części zadłużenia. Porozumienie może być także zawarte z dłużnikami rzeczowymi banku, w sytuacji gdy bank w zamian za wpłatę określonej kwoty zwalnia przedmiot zabezpieczenia.

Kwota zadłużenia objęta porozumieniem może być także zwiększona o koszty poniesione przez bank w związku z dochodzeniem należności. Koszty te mogą podlegać restrukturyzacji na tych samych warunkach co odsetki i kapitał. Nigdy nie mogą być jednak oprocentowane.

Porozumienie zawierane z dłużnikiem ma postać dwustronnej umowy, zawierającej nowe prawa i obowiązki stron. W porozumieniu może uczestniczyć także większa liczba wierzycieli, np. wszystkie banki, wobec których dłużnik ma zobowiązania.

Sądowe postępowanie układowe[5] umożliwia spłatę zobowiązań podmiotowi gospodarczemu[6], który w wyniku wyjątkowych i niezależnych od dłużnika okoliczności zaprzestał płacenia długów lub przewiduje, że nie będzie ich z tych samych powodów płacić w przyszłości. Postępowanie może być otwarte tylko na wniosek dłużnika, a złożone przez niego propozycje mogą dotyczyć:

- odroczenia spłaty długów,
- rozłożenia spłaty długów na raty,
- zmniejszenia spłaty długów, przy czym dopuszczalne jest również rozłożenie na raty zmniejszonej kwoty,
- zabezpieczenia wykonania układu,
- ewentualnie zmiany formy prawnej prowadzonej działalności.

---

[5] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 października 1934 r. Prawo o postępowaniu układowym, Dz. U. z 1934 r., nr 93, poz. 836, z póź. zm.

[6] Podmiotami gospodarczymi są podmioty określone w przepisach o działalności gospodarczej, w przepisach o spółkach z udziałem zagranicznym oraz przepisach o zasadach prowadzenia na terytorium PRL działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne.

Układem nie mogą być objęte między innymi wierzytelności z tytułu podatków, ubezpieczeń społecznych, pracownicze. Wierzytelności bankowe mogą być przedmiotem układu, ale w sytuacji gdy są zabezpieczone hipoteką lub zastawem bank musi zrzec się posiadanego zabezpieczenia. Warunki spłaty zadłużenia nie mogą być krzywdzące dla żadnego z wierzycieli, a dla drobnych wierzycieli mogą być nawet korzystniejsze. Postępowanie układowe prowadzone jest przez sąd, co jest przyczyną jego przewlekłości, a często tym samym nie spełnia ono swojego celu, gdyż od złożenia wniosku do prawomocnego zatwierdzenia układu kondycja finansowa dłużnika może ulec znacznemu pogorszeniu.

Bankowe postępowanie ugodowe[7] było instrumentem o ograniczonym czasie stosowania i od 18 marca 1996 r. nie może być już wszczynane. Było to postępowanie pozasądowe, którego celem było umożliwienie określonym podmiotom gospodarczym spłacenia przynajmniej części swoich zobowiązań wobec wierzycieli i odzyskanie przez przedsiębiorstwo długookresowej płynności finansowej i wypłacalności. Bankowe postępowanie ugodowe to także ustawowy instrument poprawy portfela „złych długów" w bankach. O wszczęcie postępowania wnioskował dłużnik, a organem prowadzącym i odpowiedzialnym za wykonanie ugody był największy bank-wierzyciel (chyba, że zrzekł się tego uprawnienia). Ustawodawca przewidział następujące propozycje ugodowe:

1) odroczenie terminów płatności,
2) obniżenie oprocentowania wierzytelności,
3) zaniechanie naliczania oprocentowania w określonym czasie od całości lub części wierzytelności,
4) przejściowe kapitalizowanie należnych odsetek,
5) rozłożenie w czasie spłat odsetek i kapitału,
6) zamiana części lub całości wierzytelności na akcje,
7) umorzenie części lub całości wierzytelności, w tym odsetek,
8) udzielenie dłużnikowi nowych pożyczek, kredytów lub gwarancji.

Przedsiębiorstwa państwowe objęte tym postępowaniem podlegały także przekształceniu w jednoosobowe spółki Skarbu Państwa.

Zarówno bankowe postępowanie ugodowe jak i układ sądowy skierowany jest do kredytobiorców, którzy przy ograniczeniu przez wierzycieli swoich wierzytelności, będą mogli w przyszłości prowadzić działalność przynoszącą nadwyżkę finansową, która umożliwi obsługę zadłużenia i dalszy rozwój firmy.

Zamiast należnego świadczenia pieniężnego bank może otrzymać inne świadczenie powodujące wygaśnięcie długu. Wierzyciele, którzy mają co najmniej 30% wymagalnych wierzytelności wobec przedsiębiorstwa państwowego lub jednoosobowej spółki Skarbu Państwa mogą zamienić swoje wierzytelności na akcje[8]. Jest to szczególnie

[7] Ustawa z dnia 3 lutego 1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz. U. z 1993 r. nr 18, poz. 82, z póź. zm.

[8] W trybie ustawy z dnia 3 lutego 1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw.

korzystne, gdy obok banku występuje jeszcze inny aktywny inwestor, dający gwarancje uzdrowienia przedsiębiorstwa i wzrostu wartości otrzymanych akcji. Zamiana długu na akcje czy udziały jest niekiedy jedyną drogą uzyskania przez bank świadczenia, np. majątek przedsiębiorstwa jest niepodzielny i zbyt duży, by go sprzedać jednemu nabywcy, ale wierzyciele mogą utworzyć na jego bazie spółkę i zamienić długi na akcje/udziały, a następnie sprzedawać je w mniejszych pakietach nawet większej liczbie inwestorów.

Sprzedaż wierzytelności banku może nastąpić na podstawie przepisów kodeksu cywilnego[9] lub ustawy o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków. Kodeks cywilny dopuszcza zmianę wierzyciela (przelew wierzytelności), jednak ze względu na specyfikę obrotu bankowego i tajemnicę bankową konieczne jest uzyskanie zgody dłużnika na dokonanie sprzedaży. Nie przewiduje takiego wymogu ustawa o restrukturyzacji. Daje ona możliwość publicznej sprzedaży wierzytelności:

– w drodze przetargu,
– na podstawie oferty ogłoszonej publicznie,
– w wyniku rokowań podjętych na podstawie publicznego zaproszenia.

Przed opublikowaniem ogłoszenia o sprzedaży bank musi powiadomić dłużnika, osoby, które udzieliły zabezpieczenia na spłatę wierzytelności, organy reprezentujące Skarb Państwa, gdy ma on akcje dłużnika oraz w przypadku przedsiębiorstw państwowych organ założycielski i ministra przekształceń własnościowych.

Działania restrukturyzacyjne podejmowane przez bank mają w efekcie końcowym doprowadzić do samodzielnej spłaty zadłużenia przez dłużnika. W sytuacji gdy bank nie widzi możliwości poprawy kondycji finansowej kredytobiorcy, przystępuje do realizacji posiadanych zabezpieczeń i spieniężenia majątku dłużnika. Uczyni tak także w sytuacji, gdy działania windykacyjne pozwolą na odzyskanie wyższych kwot niż restrukturyzacja lub porównywalnych, ale w krótszym czasie. Zasada ta ma zastosowanie także przy podejmowaniu decyzji restrukturyzacyjnych.

Realizacja zabezpieczeń ustanowionych na rzecz banku może odbywać się w trybie działań egzekucyjnych (a w przypadku hipoteki i zastawu obligatoryjnie) lub poza egzekucją.

Bank może przejąć przedmiot zabezpieczenia na własność (np. rzeczy przewłaszczone) lub sprzedać na podstawie posiadanego pełnomocnictwa, wzywa także osoby trzecie zobowiązane wobec banku (poręczycieli, gwarantów, dłużników z tytułu dokonanych cesji) do spełnienia świadczenia.

Jeżeli bank wybierze drogę egzekucji, to może ją prowadzić przez komornika sądowego lub skarbowego (z uwzględnieniem kompetencji owych organów). Celem tego postępowania jest sprzedaż przedmiotu zabezpieczenia lub majątku osób odpowiedzialnych osobiście za dług z zaliczeniem uzyskanej kwoty na poczet zadłużenia.

---

[9] Artykuły 509-518 kodeksu cywilnego dotyczące zmiany wierzyciela.

Celem postępowania upadłościowego[10] jest równomierne zaspokojenie z majątku dłużnika, który trwale zaprzestał spłacania swoich długów, wszystkich jego wierzycieli. Musi on jednak mieć środki, które wystarczą przynajmniej na zaspokojenie kosztów sądowych, gdyż w przeciwnym razie sąd nie ogłosi upadłości.

Gdy bank wyczerpał już wszystkie możliwości odzyskania swojej wierzytelności, a zadłużenie nadal nie zostało w pełni spłacone, może umorzyć nieściągalną resztę długu. Umorzenie to oświadczenie banku, że zwalnia dłużnika ze zobowiązania i nie będzie dochodził swoich roszczeń, które z tą chwilą przestają istnieć.

Jeżeli jednak bank przewiduje, że chociaż obecnie dłużnik nie ma majątku wystarczającego na uzyskanie jakichkolwiek wpływów, ale w przyszłości sytuacja ta może się zmienić, niektóre banki spisują nieściągalne wierzytelności w straty, ewidencjonując je nadal na kontach pozabilansowych i nie odstępując od przysługujących im praw do dochodzenia swojej należności.

Pojęcie nieściągalności zadłużenia może mieć wyraz ekonomiczny lub prawny. Realny brak majątku lub brak możliwości jego sprzedania, długotrwałe procedury egzekucyjne czy też istnienie wierzytelności uprzywilejowanych, po zaspokojeniu których bank nie otrzyma już żadnych środków, powoduje, że bank zalicza takie należności do kategorii nieściągalnych. Nie zawsze spełniają one ustawowe przesłanki nieściągalności. Zgodnie z ustawą o podatku dochodowym od osób prawnych[11] nieściągalność może być uprawdopodobniona, gdy:

- dłużnik został postawiony w stan likwidacji lub została ogłoszona jego upadłość,
- na wniosek dłużnika wszczęte zostało bankowe postępowanie ugodowe lub układ sądowy,
- wierzytelność dochodzona jest w postępowaniu egzekucyjnym,
- dłużnik kwestionuje wierzytelność na drodze powództwa sądowego,
- miejsce pobytu dłużnika nie jest znane i nie został ujawniony jego majątek.

Nieściągalność jest udokumentowana, gdy bank ma:

- postanowienie o nieściągalności,
- postanowienie sądu o oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości lub o umorzeniu postępowania upadłościowego, gdy majątek dłużnika nie wystarcza nawet na zaspokojenie kosztów postępowania,
- postanowienie sądu o ukończeniu postępowania upadłościowego.

W przypadku umarzania wierzytelności spełniających ustawowe przesłanki nieściągalności oraz objętych bankowym postępowaniem ugodowym i układem sądowym, kwota umorzonego kapitału może stanowić koszt uzyskania przychodu dla banku.

---

[10] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe; tekst jednolity: Dz. U. z 1991 r., nr 118, poz. 512, z późn. zm.

[11] Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych; tekst jednolity: Dz. U. z 1993 r., nr 106, poz. 482, z późn. zm.

Pomimo tak wielu możliwych do wyboru form likwidacji złych długów i egzekwowania należności proces poprawy jakości portfela kredytów trudnych w bankach jest ciągle długi, głównie z powodu długotrwałych postępowań windykacyjnych i niezadowalających efektów podejmowanych działań restrukturyzacyjnych[12]. Banki mogą więc wykazywać złe długi poza bilansem, zwiększać akcję kredytową, zmniejszając w ten sposób procentowy udział złych długów, lub tworzyć zewnętrzne podmioty, które przejmują od banku aktywa o obniżonej jakości i sprawują nad nimi zarząd. Jednak głównym działaniem banków jest doskonalenie warsztatu kredytowego i bieżący monitoring udzielonych kredytów, aby nie odzyskiwać, lecz zapobiegać powstawaniu trudnych kredytów.

* *
*

Złe długi, z którymi mają do czynienia banki komercyjne, w części zostały przejęte z Narodowego Banku Polskiego, a w części są efektem późniejszej działalności banków.

Banki musiały więc zrestrukturyzować swoje portfele kredytowe i uporać się z niespłaconymi kredytami, a następnie zadbać o jakość posiadanych aktywów. Przyczyny powstania trudnych kredytów są bardzo różnorodne i leżą zarówno po stronie kredytobiorców, jak i kredytodawców, a także w ich otoczeniu. Możliwości sankcji tych należności jest także wiele. Bank wybierając określoną drogę postępowania, kieruje się maksymalizacją odzyskanej wierzytelności przy minimalizacji strat zaangażowanych pieniędzy. Bank może podjąć działania zmierzające do spłacenia przez dłużnika swoich zobowiązań w sytuacji, gdy ocenia, że kredytobiorca w wyniku prowadzonej działalności osiągnie zysk pozwalający na zaspokojenie wierzytelności lub jej określonej części.

Jeżeli w ocenie banku więcej korzyści przyniesie realizacja posiadanych zabezpieczeń – bank wszczyna postępowanie windykacyjne. Rozwiązując problem już powstałych złych długów, banki muszą także dążyć do eliminacji przyczyn ich powstawania, a także mieć systemy wczesnego wykrywania należności, których terminy płatności mogą być zagrożone.

---

[12] Z informacji przekazanych przez Najwyższą Izbę Kontroli wynika, że z 34 skontrolowanych przedsiębiorstw państwowych objętych bankowym postępowaniem ugodowym siedemnaście przyniosło stratę brutto, dwa z nich postawiono w stan likwidacji, a dwanaście odnotowało zysk brutto, dzięki umorzeniu części zadłużenia. Patrz: Oddłużanie ze znakiem zapytania, Rzeczpospolita z 11 lipca 1996 r., oraz: Udziały za długi, Nowa Europa z 10 lipca 1996 r.

INSTRUMENTS OF QUALITY IMPROVEMENT OF CREDIT PORTFOLIO OF A COMMERCIAL BANK

Summary

Bad debts commercial banks have to deal with have been partly taken over from the National Bank of Poland and partly they result from further activities of banks. Therefore, the banks had to restructure their credit portfolios and tackle bad credits and now they must take care of the quality of their assets. The reasons for difficult credits are numerous and lie both on the side of debtors and creditors and also in their enwironment. There are also many possibilities to recover outstanding payments. Choosing a given procedure, a bank aims at maximizing the recovered debt with minimizing the loss of the money involved. The bank can force the debtor to pay his liabilities when it assesses that the debtor, due to his activities, will gain a sufficient profit to cover the wohle debt or a part of it. If, according to the bank, taking advantage of the possessed collaterals is more profitable, the bank will start recovery procedure. Solving the problems of the already existing bad debts, the banks must also try to eliminate their causes and they should have systems of early detecting of those liabilities which may not be paid off in due time.